

Гордійчук Ірина Вячеславівна,
студентка IV курсу (групи ВТПб-1-22- 4.0д.),
спеціальності «Аудіовізуальне мистецтво
та виробництво»
Факультету української філології,
культури і мистецтва
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка.

Науковий керівник:

Є. П. Ворожейкін, кандидат філософських наук, доцент кафедри інформаційних комунікацій Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

РОДИННА ПАМ'ЯТЬ ЯК ЗАСІБ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЛОКАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ У ДОКУМЕНТАЛЬНОМУ СЕРІАЛІ «БАБА ЄЛЬКА»

У статті здійснено спробу проаналізувати родинну пам'ять, як засіб репрезентації локальної історії на матеріалі документального серіалу «Баба Єлька» (2018–2024 рр.). Авторка доходить висновку, що родинна пам'ять у межах даного проекту постає важливим засобом збереження та трансляції досвіду, а також універсальним інструментом, що надає водночас і тему, і форму для майбутнього втілення.

Ключові слова: родинна пам'ять, локальна історія, колективна пам'ять, документальний серіал, усна історія, культурна ідентичність.

Постановка проблеми в контексті сучасної філологічної науки. У сучасній науці недостатньо вивченим залишається питання родинної пам'яті як окремого рівня колективної пам'яті, що безпосередньо впливає на формування локальної історії та її репрезентацію в медійному просторі. У зв'язку з активним розвитком документалістики, зокрема регіональних аудіовізуальних проєктів, зростає потреба наукового осмислення того, яким чином родинна пам'ять трансформується в медіатекст і стає джерелом транслявання колективних наративів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): визначити, що таке родинна пам'ять в контексті колективної пам'яті; проаналізувати специфіку використання усної історії у створенні аудіовізуального проєкту на прикладі документального серіалу «Баба Єлька».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання означеної проблеми і на які опирається автор. Теоретичною основою дослідження стали праці, присвячені питанням колективної, культурної та родинної пам'яті, зокрема дослідження Моріса Гальбвакса, інтерпретовані у працях В. Ільїна (Ільїн, 2023), а також наукові дослідження П. Вербицької (Вербицька, 2018), Г. Боднар (Боднар, 2020), А. Вітова та Г. Тимофєєвої (Вітов, Тимофєєва, 2025).

З огляду на те, що документальний серіал «Баба Єлька» ґрунтується на усних свідченнях носіїв локальної культури та родинної історії, доцільним є застосування методології дослідження усної історії та студій пам'яті.

Також методологічно дослідження спирається на підходи вивчення аудіовізуальних продуктів як форм репрезентації історичного досвіду. Документальний серіал у цьому контексті розглядається не лише як засіб фіксації дійсності, а як форма втілення минулого, де поєднуються родинні спогади, колективні уявлення та режисерське осмислення матеріалу.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням авторських положень. Родинна пам'ять є важливим складником культурної пам'яті суспільства, адже саме через міжпоколіннєву передачу життєвих історій, спогадів, пісень, та матеріальних речей, формується внутрішня ідентичність родини, громади, а в ширшому контексті – народу.

У сучасній гуманітаристиці родинну пам'ять розглядають як одну з форм колективної пам'яті (Ільїн, 2023), що існує в соціальному контексті і втілюється через малі групи, до яких належить і родина. На рівні родини ця пам'ять виступає засобом збереження досвіду, знань, традицій та наділення їх певною значущістю. Саме цей принцип покладено в основу українського культурно-етнографічного

проекту «Баба Єлька» (ОС «Баба Єлька»), який є показовим прикладом того, як родинна пам'ять може функціонувати як засіб реконструкції локальної історії цілих регіонів.

Заснована у 2018 році у Кропивницькому, культурна ініціатива має на меті збирати, зберігати й популяризувати нематеріальну культурну спадщину Кіровоградщини. У межах цього проекту родинна пам'ять реалізується кількома шляхами: запис народних пісень та створення збірок на їх основі, збір архівних фотоматеріалів та предметів побуту, створення етнолабораторії у місті Кропивницький та щонайголовніше, фіксація усної історії. Остання трансформувалася в однойменний документальний серіал (ПДС «Баба Єлька») на ютуб-каналі проекту.

Кожен випуск проекту – це своєрідна експедиція: команда їздить селами Кіровоградщини й фіксує усні та візуальні артефакти на камеру. Наприклад, як в 4 серії про Голованівську громаду (ДС «Баба Єлька»), в якій було відвідано Новосілку, Свірневе та Молдовку, й в кожному з цих сіл проведено розмови з місцевими. Таким чином «Баба Єлька», по-перше, персоналізує локальну історію: замість абстрактного опису регіону чи села, глядач зустрічається з конкретною людиною, яка постає обличчям регіону, покоління, епохи тощо. По-друге, серіал стає засобом міжпоколінневої комунікації: старше покоління передає свої знання й традиції молодшим, забезпечуючи безперервність пам'яті. По-третє, він дає можливість публічної репрезентації: те, що було у вузькому контексті, виходить у медійний простір та стає складовою культурної спадщини, сприяючи формуванню усвідомлення людиною себе як частини конкретного регіону.

Варто згадати і про особливість поєднання особистого та публічного вимірів пам'яті, коли родинна пам'ять виходить у маси й набуває нового значення. Як відзначає П. Вербицька (Вербицька, 2018, с.119), культурна пам'ять виступає чинником конструювання ідентичності в умовах соціальних трансформацій. У цьому контексті «Баба Єлька», зокрема крізь призму документального серіалу, виносить в маси пам'ять окремих родин та стає джерелом історичних знань.

Зазначаю й те, що робота з родинною пам'яттю як історичним джерелом потребує критичної оцінки. Як зазначає Г. Боднар (Боднар, 2020, с.274), колективна та родинна пам'ять є селективними: вони формуються під впливом емоцій, особистого досвіду, політичного контексту. Часто певні події або теми витісняються чи замовчуються – наприклад, травматичні досвіди, як-от Голодомор або репресії. До того ж, аудіовізуальний формат додає власну

редакційну політику: режисура та монтаж змінюють акценти. Тому важливо, щоб такі матеріали супроводжувались контекстуалізацією і критичним осмисленням – не лише «записати й показати», але й дати можливість глядачу зрозуміти історичний, соціальний, культурний контекст цих спогадів. Теоретично це підтверджує підхід А. Вітова та Г. Тимофєєвої (Вітов, Тимофєєва, 2025) до колективної пам'яті як до «багатоголосої, неоднорідної і поліфонічної категорії». Серіал «Баба Єлька» діє в цьому напрямку: зокрема, в описі проєкту зазначено (ОС «Баба Єлька»), що записуються також свідчення про голодомор, розкуркулення, магічні вірування тощо. Й тут важливо, що серіал не лише «святкує традицію» в романтизованій стереотипній формі, але звертає увагу на ширший спектр родинного досвіду – включно з історичними травмами.

Висновки й перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі. Отже, можна підсумувати, що досвід проєкту та супутнього йому документального серіалу «Баба Єлька», демонструє, як родинна пам'ять постає первинним матеріалом для репрезентації локальної історії в аудіовізуальних медіа. Така пам'ять відразу надає творцю історію, форму, звук та образи для майбутнього втілення матеріалу. У ширшому сенсі, це частина культурної політики, коли історія не диктується спільним глобальним наративом, а походить з чогось меншого – з родини.

Список умовних скорочень джерельної бази дослідження

ДС «Баба Єлька» – Документальний серіал «Баба Єлька». 4 серія. Голованівська громада. <https://www.youtube.com/watch?v=N4AgyIgtT8&list=PLmP-FYIXtvbFkZqyQ75W9Kn1yDJY8HQN4&index=4> (дата звернення: 12.11.2025).

ОС «Баба Єлька» – Офіційна сторінка проєкту «Баба Єлька». <https://babayelka.kr.ua/about> (дата звернення: 12.11.2025).

ПДС «Баба Єлька» – Плейлист документального серіалу «Баба Єлька». <https://www.youtube.com/watch?v=G01y6EKEaEE&list=PLmP-FYIXtvbFkZqyQ75W9Kn1yDJY8HQN4&index=1> (дата звернення: 12.11.2025).

Список використаних джерел

Боднар Г. Від «Колективної пам'яті» до «Пам'яті груп» та постпам'яті: до питання розвитку і сучасних викликів у студіях пам'яті. *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. 2000. №13.

Вербицька П. Культурна пам'ять як чинник конструювання ідентичності в умовах трансформації українського суспільства. *НС*, 2018. 5(1). С. 15–22.

Вітов А., Тимофєєва Г. Колективна пам'ять в Україні як чинник формування ідентичності в умо-

вах постмодерну. *Схід*. 2025. 7(2). С. 43–48.

Ільїн В. Індивід і соціум в контексті «колективної пам'яті» Моріса Гальбвакса. *Проблеми всесвітньої історії*. 2023. № 22. С. 7–15.

REFERENCES

Bodnar H. Vid «Kolektyvnoi pamiaty» do «Pamiaty hrup» ta postpamiaty: do pytannia rozvytku i suchasnykh vykykiv u studiiakh pamiaty. *Ukraina–Polshcha: istorychna spadshchyna i suspilna svidomist*. 2000. №13.

Ilin V. Indyvid i sotsium v konteksti «kolektyvnoi pamiaty» Morisa Halbvaksa. *Problemy vsesvitnoi istorii*. 2023. № 22. S. 7–15.

Verbytska P. Kulturna pamiat yak chynnyk konstruiuvannia identychnosti v umovakh transformatsii ukrainskoho suspilstva. *HCS*, 2018. 5(1). S. 15–22.

Vitov A., Tymofieieva H. Kolektyvna pamiat v Ukraini yak chynnyk formuvannia identychnosti v umovakh postmodernu. *Skhid*. 2025. 7(2). S. 43–48.

FAMILY MEMORY AS A MEANS OF REPRESENTING LOCAL HISTORY IN THE DOCUMENTARY SERIES ‘BABA YELKA’

Iryna Hordiychuk, fourth-year student (bachelor's), majoring in Audiovisual Arts and Production at the Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Arts of the Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University.

This article attempts to analyse family memory as a means of representing local history based on the documentary series *Baba Yelka* (2018–2024). The author concludes that family memory within this project is an important means of preserving and transmitting experience, as well as a universal tool that provides both a theme and a form for future implementation.

Keywords: family memory, local history, collective memory, documentary series, oral history, cultural identity